

„ДА СЕ РОДИШ ОТНОВО“¹: ДЕЦАТА КАТО ЗАЛОЖНИК В БЪЛГАРО-ТУРСКИТЕ ДВУСТРАННИ ОТНОШЕНИЯ (1986-1988 Г.)

Деяна Кръстева

Вторият пик на Студената война през 80-те години ХХ век извежда на преден план нови акценти в противопоставянето на Източния и Западния блок. Разглеждан на многобройни публични форуми, един от тях – проблемът за човешките права – влияе и върху изселническите настроения в България. За да се стигне до там обаче, българо-турските двустранни отношения търпят сложно развитие в рамките на двата противостоящи си блока. В хода на взаимното противопоставяне България преустановява издаването на визиза Турция през 1951 г. след избухналата „истинска изселническа еуфория“² от 1950 г., а българското правителство формулира нова линия за спечелване на турското малцинство към каузата на социализма чрез толериране на етнокултурните му особености. Границата е отворена отново през 1953 г. и през юли 1957 г. в Турция се изселват 2500 души, посочени

1 „Да се родиш отново“ („Yeniden Dornak“, 1987) – телевизионен филм в четири серии, посветен на съдбата на Айсел Йозгюр – едно от децата, на които не е разрешено да се съберат с родителите си в Турция. За основни данни за филма може да погледнете на адрес <http://www.imdb.com/title/tt0426825/>

2 Стоянов, В. Българските турци след Втората световна война. *Исторически преглед*, 1998., кн. 1-2, 103.

поименно в списъци с членове на разделени семейства. Военният преврат в Турция (27 май 1960 г.) отново дестабилизира двустранните отношения и дава началото на поредна изселническа вълна (1962-1964 г.). След двугодишни преговори на 22 март 1968 г. е подписана нова изселническа спогодба между България и Турция³, като е възприето турското искане тя да обхваща само онези семейства, разделени по време на кампанията от 1949-1951 г. По силата на новия документ в периода 1969-1978 г. за Турция заминават около 130 000 души⁴. Скоро след приемането на спогодбата в България се засилва натиска над мюсюлманското население и в новоприетата „Живкова“ конституция (8 май 1971 г.) вече не се признават колективните национални малцинства, а само се дава на „гражданите от небългарски произход“ индивидуалното право „да изучават и своя език“⁵. Шест години по-късно българското правителство твърди, че България върви към пълна етническа хомогенност и е подписан протокол за допълнително изселване на още 62 000 души, след което то фактически е преустановено и само по изключение се разрешават отделни случаи на емиграция.

Периодичното разрешаване и насърчаване на изселванията, отварянията и затварянията на границата, взаимните политически провокации водят до обособяването на специфичен „изселнически синдром“

3 До тогава действаща е Анкарската изселническа спогодба от 1925 г.

4 Калинова, Е., Баева, И. *Българските преходи 1939-2002*. С., 2002, 212.

5 *Конституция на Народна република България*. С., 1971, чл. 45, ал 7.

сред българските турци.⁶ И ако Турция като „втора родина“ не може да не приема периодично желаещите да емигрират човешки потоци, за България изселванията се явяват средство за стабилизирането на еднонационалния модел. Въпреки сложната политическа игра между двете държави, в крайна сметка българските управници намират резултатите от проведените изселническите кампании за незадоволителни. През 1980 г. турците в България са над 9% от населението на страната, горедолу колкото е броят им в първите години от налагането на „народната власт“.⁷ Това създава всички предпоставки за последната интеграционна фаза, която българското правителство започва зимата на 1984-1985 г. Върху българо-турските отношения окончателно пада сянката на асимилационната политика на България спрямо турското малцинство.

Въпреки развилите се три големи изселнически кампании (1949-1951, 1962-1964, 1969-1978), в България все още остават многобройни членове на разделни семейства, измежду които и много деца, чиито родители са заминали да се установят в Турция. За решението на точно тези случаи е подписано споразумението от 1982 г. между държавните глави Тодор Живков⁸ и Кенан

6 Груев, М., Калъонски, А. *„Възродителният процес“*. Мюсюлманските общности и комунистическият режим: политики, реакции и последици. С., 2008, 120-121 (под печат). Благодаря на авторите, които ми разрешиха да ползвам текста преди да бъде публикуван (Книгата вече е пусната на пазара от CIELA – Бел.ред.)

7 Пак там.

8 Макар формално да не е държавен глава (такъв по това време е колективният орган Държавен съвет), практически е ясно кой стои начело на българската държава.

Еврен⁹ за решаване на отделните хуманитарни случаи. Независимо от този акт, свидетелстващ за единомислие между двете страни, в началото на 1985 г. главният секретар на президентството на Турция Седат Гюнерал се оплаква от „висящите“ 1500 случая, чието решение в рамките на това споразумение България бави¹⁰. В следващите няколко години голяма част от сблъсъците между българската и турската дипломация са именно по тази линия. А залогник на конфронтацията остават десетките деца, които очакват временните затишия в двустранния конфликт, за да се съберат с родителите си.

* * *

Настоящият текст разглежда събития, случили се през 1986-1988 г., които са характерни като цяло за българо-турските двустранни отношения през периода. Изграден главно на база материали от Дипломатическия архив на МВНР, той представя изключително българската гледна точка и едва след евентуално проследяване и на турската, изводите от този текст биха могли да претендират за повече изчерпателност.

След началото на възродителния процес в България през 1984 г. в Турция не секват протестните митинги с

9 Ахмет Кенан Еврен е роден 1918 г. Завършва военна академия през 1938 г. Гради кариера в турската армия, като се издига до началник на Генералния щаб. През 1980 г. оглавява поредната намеса на турските военни в политическия живот на страната. Избран за президент на Република Турция чрез референдум от 7 ноември 1982 г. и по ирония на съдбата остава на този пост до 9 ноември 1989 г., т.е. един ден преди падането на Т. Живков.

10 Лютем, Й. 1985: Кампанията за смяна на имената. Спомени. *Факел*, 2001, кн. 2, 205-207.

подчертана антибългарска насоченост, организирани от изселническите дружества. В рамките на тези прояви през 1986 и 1987 г. до България са отправени и десетки заявления за предаване на разделените от родителите си деца. Членове на ръководствата на изселническите дружества взимат участие и в церемониите, организирани при посрещането на пристигащи деца на КПП Капитан Андреево, в Одрин, Истанбул, Бурса. Тези прояви са широко отразени и в местните средства за масова информация, като обикновено статии със сходно съдържание са поместени в различни вестници или се излъчват аналогични телевизионни репортажи. Така например през пролетта на 1986 г. почти всички средства за масова информация отразяват 23 април, празник на децата в Турция, като тъжна дата за тридесет и деветте „деца турци“, които България „държи като заложенници, тъй като родителите им се намират в Турция“¹¹.

Широката обществена ангажираност и подетите от изселническите организации протестни акции провокират българското правителство да изрази своята позиция по въпроса в нота от 19 август 1986 г. В нея се заявява, че България ще сътрудничи за решаването на отделни хуманитарни случаи, касаещи непълнолетни деца, разделени от своите родители.

Първите такива случаи намират решението си в началото на 1987 г. и още януари месец вестник „Едирне“ пише за превръщането на граничната гара Капъкуле в „гара на надеждите“, тъй като се очаква предаването на 14 деца от България на семействата им в Турция. Децата се очакват на 12 януари, но след като не пристигат на уговорената дата, получилият се скандал е отразен не

11 ДА на МВНР, оп. 43-17, а. е. 597, л. 87.

само в местните, но и в националните медии, а България се обвинява в „нечовешки действия“.

Като цяло близо 50% от антибългарските публикации през периода са посветени именно на въпроса за предаването на „турските деца“ от България. Анализът на Иван Иванов, втори секретар в българското посолство в Анкара, посочва, че турската държава предварително се е подготвила *„да постигне максимален пропаганден ефект от тези посрещания и да покаже, че нашата страна е започнала да отстъпва от своята позиция“*¹². От друга страна той отчита и че *„По-продължителното време за предаването на децата също имаше известен положителен ефект за нас. То даде възможност по-продължително време да се задържи вниманието на турската общественост върху един хуманен жест на нашата страна“*¹³.

Очакванията за положителен ефект върху турската общественост обаче, скоро се оказват неоснователни. Само няколко месеца по-късно емоционалният тон на публикациите ескалира, тъй като проблемът за децата, очакващи да бъдат прехвърлени в Турция, се персонифицира в лицето на 16-годишната Ася Михайлова (за българското МВНР) или Айсел Йозгюр (за турските институции и средства за масова информация).

Още в средата на 1986 г. в тримесечния си доклад Марин Маринов, вицеконсул в Генералното консулство на НР България в град Истанбул, заявява че *„от известно време широко се раздухва въпросът за Ася или Айсел... като напоследък публикациите по този въпрос затихнаха, но вероятно отново ще се подемат*

12 ДА на МВНР, ф. 12, оп. 44-3, а.е. 207, л. 52.

13 Пак там, л. 53.

*при подходящия случай“*¹⁴.

Първите публикации по темата се появяват през лятото на 1986 г.¹⁵ Редица турски вестници поместват съобщения за продължаващата в Муданя гладна стачка на семейството на Селим и Фатма Йозгюр и техния 13-годишен син Мехмед по повод липсата на информация за останалата в България тяхна дъщеря Айсел.¹⁶ По време на заседанията на парламента на Европейския съвет в Истанбул, семейство Йозгюр изпраща телеграма до Съвета относно случая с дъщеря им, а бащата подробно разказва пред турската преса за положението на турците в България и за опитите да прехвърли семейството си в Турция. След направените постъпки през 1975 г. Селим и Фатма Йозгюр на два пъти посещавали свои роднини в Турция, но без да им бъде позволено да вземат със себе си двете деца. Забраната да се изучава и говори свободно турски език накарала Селим Йозгюр да започне да внася книги на турски в кориците на заглавия от руски автори, разказва в „Терджуман“ от 7 юли. Вероятно това му рисковано начинание го кара да е особено предпазлив. Затова и едва в последния момент преди заминаването той споделя с близките си намерението си семейството му да остане завинаги в Турция. Семейство Йозгюр наистина

14 ДА на МВНР, оп. 43-17, а. е. 605, л. 113.

15 Информацията от турската преса е цитирана на базата на българския преглед на турския печат, получаван от посолството на НР България в Анкара. – Вж. ДА на МВНР, оп. 43-17, а. е. 597.

16 Според в. „Хюрийет“ (10 юли 1986 г.) семейство Йозгюр започва гладната си стачка пред Генералното консулство на НР България в Истанбул. След молба от полицията и със съдействието на местните власти те са преместени в Муданя на площада с паметник на Ататюрк, а Селим Йозгюр е приет за член на Дружеството за култура и солидарност с балканските турци и се включва активно в неговите мероприятия.

напуска България, но не в пълен състав. Тяхната 16-годишна дъщеря Айсел остава да живее с роднините си в с. Дованджилар (Соколяне)¹⁷, Кърджалийско. Причините за това не са изяснени нито в турската периодика, нито в стенограмите от последвалите разговори между турския посланик и български дипломати. Селим Йозгюр споделя пред кореспондент на в. „Хюрийет“, че до април 1985 г. поддържали постоянни контакти с останалата си в България дъщеря, но след тази дата всякаква информация секва.

На 10 юли в. „Терджуман“, определян от Посолството на НР България като вестника с най-ярко изразена антибългарска линия, отново посвещава цяла страница на проблема за останалата в България „като заложница“ Айсел. Съобщава се и че вестникът е инициатор на кампанията „Свобода за Айсел“, във връзка с която са интервюирани редица обществено-политически личности. На въпрос на вестника дали правителството е предприело някакви мерки по инициативата „Свобода за Айсел“ министър-председателят Тургут Йозал¹⁸ отговаря: *„Тази драма ние ще доведем до знанието на целия свят. Няма да ги оставим на мира“*. Четири дни по-късно под надслов „Айсел е един символ“, в. „Терджуман“ публикува

17 В интерес на истината документите и материалите, скоито работих посочват името Доганджилар без уточнения. В основния текст съм посочила селището, за което предполагам, че става дума. Може също така да са имали предвид с. Коджа Доган (Голямо Соколово), Търговищко или с. Доганджа (Соколица), Пловдивско.

18 Тургут Йозал е роден 1927 г. Завършва Истанбулския технически университет, специализира в САЩ. През 1983 г. създадената от него Отечествена партия, печели изборите и той се издига като министър-председател.

предадения от Мехмет Чавуш¹⁹ списък с 28 подобни случая като този на Айсел. В същата статия се изтъква, че президентът Еврен следи отблизо кампанията за прехвърлянето на Айсел в Турция и „морално подкрепя стачкуващото семейство“. По негова молба е прекратена и гладната стачка на семейство Йозгюр в края на месеца след обещание за активно държавно и обществено съдействие по случая. И наистина, няколко месеца по-късно се появяват редица публикации, съобщаващи за различни американски и английски дружества, протестиращи срещу задържането на Айсел в България в несъответствие с международните споразумения и документи, касаещи човешките права. Публикувани са доклади на Amnesty International и Helsinki Watch. Отразени са и протестните акции в Западен Берлин и в Северен Кипър. А в пресата се коментира, че *„случаят с Айсел е само върхът на айсберга“*.²⁰

Турските публикации свидетелстват за започването на нови гладни стачки от семейства, подали молби за събиране с близките си от България. В българските тримесечни анализи на турските антибългарски пропагандни действия обаче, такива не са отразени.

Тази разрази се през лятото на 1986 г. медийна кампания срещу България, наистина стихва в началото на следващата година, когато в Турция пристигат първите деца, изпратени след българското обещание от 19 август 1986 г. Вицеконсулт Марин Маринов обаче, излиза прав – развитието на историята тепърва предстои. И както ще се окаже, желанието на българското правителство да

19 Мехмет Чавуш е председател на Дружеството за култура и солидарност с балканските турци (Истанбул).

20 *Newspot. Turkish digest. Ankara, 25. 07. 1986.*

„задържи вниманието на турската общественост върху един хуманен жест на нашата страна“ ще изиграе лоша шега на българската дипломация, която губи време да протака проблема вместо да търси начин за неговото разрешаване.

На 12 март 1987 г. по инициатива на община Чанкая – Анкара, е организирано тържествено поставяне на табела „Свобода за Айсел“ на улицата на гърба на българското посолство. Месец по-късно в „Терджуман“ съобщава, че е готов сценарият за 4-сериен телевизионен филм за Айсел – „Да се родиш отново“²¹ – който трябва да бъде заснет от известния режисьор Осман Седен. Случаят на Айсел се превръща от хуманитарен в политически, както по-късно многократно ще бъде изтъквано и от българското МВНР.

Междувременно в България посланикът на Турция Йомер Лютем²² многократно инициира срещи с оглавяващия отдел „Трети“ (Балкански държави) в българското МВНР Любомир Шопов²³, на които защитава изпратените от Турция ноти за събиране на

21 Като илюстрация вж. например откъс от филма „Да се родиш отново“. – vbox: <http://video.aol.com/video-detail/yeniden-domak-1987trt-aydan-ener/2099975861>).

22 Йомер Енгин Лютем е роден 1933 г. в Истанбул. Завършва Политически науки в Анкара. Развива дипломатическа кариера в Страсбург, Мюнхен, Триполи, Рим. След изтичане на мандата му на генерален консул в Кьолн връчва акредитивните си писма в България на 5.10.1983 г. Автор е на много интересни спомени, излезли на турски език, в които е засегнат „случая Айсел“ – Lytem, Ц. Е. Turk-Bulgar Eliyokileri 1983-1989. Cilt I-II. Ankara, ASAM, 2000; 2006. За жалост нямах достъп до тях и тук съм използвала само публикуваните на български език откъси в списание „Факел“. Вж. бел. № 10.

23 Син е на Григор Шопов, влиятелния заместник-министър на вътрешните работи от 1960 до 1989 г., отговарящ за част от работата на ДС.

членовете на разделените семейства. Той подчертава, че изпращането на седемнадесетте деца в първите месеци на 1987 г., е възприето като положителна стъпка на българското правителство, но не скрива и недоволството от забавянето на останалите случаи и даването на негативни отговори на някои от нотите.²⁴ В отговор Шопов изтъква огорчението на българското МВНР, че изпращането на тези деца се използва за политически, враждебни антибългарски цели, което сериозно затруднява решаването на тези въпроси.

В края на март 1987 г. Лютем иска среща с българския заместник-министър на външните работи Иван Ганев, по време на която за пръв път въпросът за Айсел е поставен на по-високо равнище. Отговорът, който получава е, че след като чрез действията на родителите на момичето случаят се е превърнал от хуманитарен в политически, българската държава не възнамерява да се занимава с него. Проблемът обаче, е твърде експлоатиран в Турция, за да може българското МВНР да си затваря дълго очите за него.

В началото на септември 1987 г. Шопов отправя първите си упреци към турската политика по този въпрос. Той протестира срещу подготвянето на сериала, проследяващ съдбата на Айсел и преименуването на улицата в близост до българското посолство, изтъквайки, че подобни действия недопринасят с нищо за решаването на хуманитарните случаи. Отговорът на Лютем е изключително емоционален, за което свидетелства стенограмата от 15 септември 1987 г.: *„Разбирам, че българската страна е недоволна от именуването на улица на Айсел и от подготвянето на тези серии. Не бях*

24 ДА на МВНР, ф. 10, оп. 44-3, а. е. 166, л. 6.

запознат с това, но щом Вие казват, аз Ви вярвам. Но аз от десет месеца правя всичко възможно това момиче да бъде освободено. Поради това, че се настървиха против баща □, решиха да не я пращат в Турция. Въобще що се отнася до Айсел българската страна е виновна... Ако се бяхте съгласили да я освободите, сега нямаше да има нито улици на нейно име, нито сериали. Инатът не е средство за решаване на такива въпроси... Поискахме децата да бъдат пратени до края на миналата година, а има още над сто деца... Може би и Вие ще помислите върху това, че въпросът за децата прераства в нов конфликт. На практика постигаме обратен резултат на този, който очаквахме.”²⁵

Дали наистина е въпрос на балкански инат, но българското МВНР решително отказва да се занимава конкретно с този „политизирал се“ случай. За да се успокоят силните антибългарски настроения в Турция обаче, е даден ход на 30 нови случая и в края на септември - началото на октомври 1987 г. децата се събират с родителите си. Айсел излиза отново на преден план в двустранните отношения през декември, когато е насрочена дата за излъчването на първата серия от филма „Да се родиш отново“.

Българското МВНР сипе обвинения по адрес на Турция, че не зачита правата „на Ася“, тъй като никой не се е допитал за съгласието ѝ да се излъчват филми, базирани на нейния живот. Това е „посегателство върху нейната свобода в смисъла на съвременното разбиране за правата на човека“²⁶, твърди Шопов. И отправя ултиматум към турското правителство да въздейства

25 Пак там, л. 92-93.

26 Пак там, л. 118.

върху телевизията за спирането на сериала, тъй като той може да създаде „конкретни настроения у тези, които се грижат за децата и по този начин да затрудни решаването на конкретните случаи“²⁷.

Встъпването в длъжност на новото турско правителство (след изборите от 29 ноември 1987 г.) е използвано от Лютем за пореден опит да изпрати Айсел в Турция. Този път обаче, той има и силен коз – филмът, който така притеснява българското МВНР. На 23 декември той поставя за пръв път искането на генералния секретар на турското МВНР Нюзхет Кандемир, Айсел да отпътува с него за Турция преди новогодишните празници, като декларира, че посрещането ѝ ще бъде безшумно и няма да бъде използвано за пропагандни цели. В тази среща много бързо проличава променената позиция на заместник-министъра на външните работи Иван Ганев, който заявява: „Що се отнася до Айсел, ние проверихме случая и у нас се създаде впечатление, че той може да бъде решен...“²⁸. Разбира се в замяна той иска незабавно спиране на сериала (първата серия е излъчена на 14 декември) и преименуване на улицата в Анкара, подчертавайки че: „У нас повечето улици носят имена на планини, градове, велики личности, навярно и в Турция има такива“²⁹. Излъчването и на втората серия от филма временно забавя преговорите, като българското МВНР се връща към добре познатата си стратегия да протака, този път с оправданието, че Ася е 16-годишна, следователно пълнолетна и според българското законодателство само от нея зависи дали и

27 Пак там, л. 119.

28 Пак там, л. 126.

29 Пак там, л.140.

кога ще пътува.

С приближаването на 28 декември, посочен от Лютем като дата на неговото заминаване за Турция, срещите му в отдел „Трети“ зачестяват. До посочената дата обаче, до решение на проблема не се стига и Лютем е принуден да остане още два дни, а от Турция пристига очакваното потвърждение, че излъчването на сериала е спряно (28 декември) заедно с личните уверения на турския генерален секретар, че спирането му е не е временно, а перманентно. Тази информация напълно устройва българското МВНР и заместник-министърът със задоволство заявява: *„Въпросът е решен, за което ще съобщим на родителите и на детето. Нека да си събере багажа и куклите.“*³⁰

Генералният секретар на турското МВНР не изпълнява нито едно от обещанията си. Пристигането на Айсел в Турция на 30 декември се превръща в основна тема на турския печат за месец януари. Във в. „Тюркие“ в продължение на седмици се отделят цели страници с цветни снимки, а в. „Сабах“ започва да публикува фото роман по сериала „Да се родиш отново“. По телевизията се излъчват интервюта с Айсел и нейното семейство, а също с обществени фигури. В едно от тях президентът Еврен отново определя Айсел като „символ на сънародниците в България“. Всички средства за масова информация разглеждат решаването на случая с Айсел като положителна стъпка в развитието на двустранните отношения, но не секват и настроенията, формулирани най-точно от Мехмет Чавуш в изказването му, че трябва да се продължи борбата до освобождаване на всички „Айсели“ в България.

30 Пак там, л. 158.

Тряба да се отбележи, че тази „медийна война“ не се води едностранчиво. На публикацииите в „Терджуман“, „Тюркие“, „Хюрийет“ и „Сабах“, българската периодика отговаря с редица заглавия като „На връщане от робския пазар“³¹, „След 8 кошмарни години - Завръщане“³², „Двадесет разказа за унижението“³³, „Опропастена съдба“³⁴ и т.н., в които се проследяват детайлно трудностите, с които се сблъскват емигриралите от България български турци в Турция. Интересно е да се отбележат, както изключително близките дати, в които се отпечатват антибългарските публикации в Турция и антитурските публикации в България, така и липсата на каквото и да е медийно отразяване на случая, вълнуващ турската общественост почти две години в българските средства за масова информация. За българските медии такъв проблем очевидно не съществува. Единственото споменаване на случая, съвпада с датата на приключването му в рамките на статията „Пожелаваме голямо търпение на зрителите“, поместена във в. „Работническо дело“³⁵ като цитат от турското списание „Към 2000 година“. В нея се акцентира върху ниската художествена стойност на филма „Да се родиш отново“, който въпреки инвестираните в него 237 млн. турски лири и участието на 3000 статисти и 400 войници, не постига поставената си цел, защото *„не мирише на истина, а изцяло на епичност.“*³⁶

Въпреки продължаващите медийни нападки,

31 *Отечествен фронт*, бр. 12407, 02.06.1986.

32 *Кооперативно село*, бр. 129, 02. 06.1986.

33 *Отечествен фронт*, бр. 12753, 30.09.1987.

34 *Нова светлина*, бр. 115, 08.12. 1987.

35 *Работническо дело*, бр. 363, 29.12.1987.

36 Пак там.

налице е относително „затопляне“ на отношенията между България и Турция, потвърдено и с подписването на неочакван съвместен протокол за подобряване на двустранните отношения от 23 февруари 1988 г.³⁷ Това се явява последното „разведряване“ преди кризата от 1989 г., когато българо-турските отношения стигат до „ръба на войната“, както ги характеризира тогавашния турски външен министър Месут Йълмаз³⁸.

Остават обаче редица въпроси. Колко страшна може да бъде силата на медиите като оръжие на националната пропаганда?³⁹ Как понякога историята сама избира пионките си. Как от един от многото случаи темата за Айсел се превръща в „най-силен стимулатор на чувство на враждебност срещу България“⁴⁰, според българското МВНР, а в последствие е окончателно изгубена в рамките на „голямата“ история.

Не бива да се подценява и фактът, че колкото и

37 В протокола се предвижда създаването на две смесени работни групи – едната по икономическите въпроси, а другата по проблемите в политическата и хуманитарната област. – Вж. Стоянов, В. *Турското население в България между полюсите на етническата политика*. С., 1998.

38 Хаков, Дж. *История на Турция през XX век*. Анкара, 2000, с. 400.

39 В отговор на „Да се родиш отново“, по екраните в България тръгва „Време разделно“, а в насоките на ЦК за Мероприятията по външно-пропагандната дейност по възродителния процес се препоръчва на ТСО „Българска кинематография“ наред с екранизирането на романа на Антон Дончев да предвиди в плановите си реализацията и на други силно въздействащи художествени филми с главни герои Индже войвода, Балканджи Йово и др. – ДА на МВНР, ф. 9, оп. 44-3, а. е. 172.

40 Според анализ на антибългарската пропаганда, провеждана от Турция през първото тримесечие на 1988 г. – ДА на МВНР, ф. 5, оп. 45-3, а. е. 159.

своеобразен да е разгледаният случай, той си остава характерен за българо-турските отношения в годините на „възродителния процес“. Не е изолирано явление в балканската история и употребата на „малкия човек“ за целите на „голямата“ пропаганда. В Югославия от времето на „Меморандумът“ на Сръбската академия на науките и изкуствата (1986 г.), ако не с години, то в продължение на месеци широко се експлоатира от разбудилия се сръбски национализъм случаят с Джордже Мартинович като „реминисценция на най-тъмните дни от турската практика на побиване на кол“⁴¹.

В разглеждания случай с Айсел разразилият се конфликт получава международна известност поради неадекватно твърдата позиция на българското правителство, която противопоставя два различни модела на водене на външна политика. Тук се разкриват механизмите за оказване на натиск, упражнявани от Турция върху българската държава, чрез ангажиране на широката общественост, раздухване на проблеми в медиите и чрез обещания, които е ясно, че няма да бъдат спазени. Случаят е показателен за външнополитическата линия на България спрямо Турция. Посоченото вече желание на българското МВНР да протака проблемите в двустранните отношения, вместо да търси тяхното разрешаване, в крайна сметка води до неспособността на българската държава да овладее една проблемна ситуация и да отстоява своите позиции.

41 Сръбският селянин от Косово Джордже Мартинович станал, според собствените си твърдения, жертва на насилие от албанци. Според косовските власти обаче той се самонаранил, както и сам потвърдил в самопризнанията си. – Вж. Ле Бор, А. *Милошевич. Триумф и трагедия по сръбски*. С., 2003, 139-140.

**TO BE BORN AGAIN.
CHILDREN AS A HOSTAGE IN THE BULGARIAN-
TURKISH RELATIONS (1986-1988)**

Deyana Krasteva

The present study overviews the confrontation between Bulgarian and Turkish state policies in the years of the so-called "revival" process (1984-1989). The events are followed in the context of the series of cases of separated families of Bulgarian Turks which raise great polemics in Turkish society. The article emphasizes on one of these cases which gained even international publicity, namely the fate of the 16-years-old girl Aysel Yozgur (for the Turkish public opinion) or Asya Mihaylova (in front of the Bulgarian authorities), whose parents due to unknown reasons left her in Bulgaria and emigrated. The lack of information about the child however forced them to seek help from the Turkish government in order to take their daughter to Turkey.

Despite some family aspects, this case is a classic example of the usage of separate human fates at the background of major political and diplomatic games. It also reveals the mechanisms of exerting diplomatic pressure used by the Turkish state in the confrontation with Bulgaria, such as engaging broad circles of society, fostering different problems in the media or making promises which it is obvious Turkey is not going to keep. Unlike many similar stories this is the one to gain international publicity due to the inadequate and extreme Bulgarian state position. The

desire of the Bulgarian Ministry of foreign affairs, revealed in the article, to prolong the problems instead of trying to find their solutions finally results in the incapability of the Bulgarian government to gain command of a problematic situation and to stand for its own interests.